

Afrapportering af undersøgelse om unges oplevelse af Tónlek

Resumé

På det nordiske strygerkursus for børn og unge, der kaldes Tónlek, arbejdes der bevidst med inklusion af sårbare børn og unge gennem orkestersammenspil samt socialt samvær omkring andre musiske aktiviteter. Hvordan oplever de unge det selv? Lykkes det at blive en del af det musiske fællesskab? Og hvad har det af betydning for deres hverdagsliv og selvforståelse?

Disse spørgsmål besvares gennem en audio/visuel interviewundersøgelse, der er foretaget af forsker Hanne Bess Boelsbjerg ansat på Interacting Minds, Aarhus Universitet i samarbejde med filmmager og visuel antropolog Morten Bo Larsen. Undersøgelsen har taget afsæt i en forundersøgelse foretaget af leder af Tónlek Anne Marie Kjærulff, der under afholdelse af Tónlek sommeren 2023 interviewede flere af de nuværende deltagere i undersøgelsen.

Herudfra blev der udarbejdet et semi-struktureret spørgeskema samt identificeret en række temaer, der kunne udfoldes nøjere. For at besvarelsen blev så nuanceret så muligt blev der valgt 7 deltagere med dansk og anden nordisk baggrund (grønlandsk), unge kvinder og mænd mellem 15-23 år, samt elever og undervisere.

På baggrund af interviewene bliver betydningen af de forskellige musiske aktiviteter belyst og der gives indblik i, hvilken rolle den musiske udfoldelse har både under Tónlek og i hverdagen. Der reflekteres over det selvforhold, der opstår som klassisk musiker, og hvordan det at fordybe sig i musik muliggør at tackle sine udfordringer hensigtsmæssigt.

De unge diskuterer, hvordan Tónlek evt. kunne forbedres, men tilfredsheden er så stor, at der kun peges på to aspekter, nemlig lidt mere kage (!) og en faciliteret gruppedannelse til musisk udøvelse i fritiden. Fra forskningsmæssigt hold kan det diskuteres, om der var behov for andre spørgsmål til at undersøge de forskellige tematikker, så ordlyden ramte de unge bedre. Men deres konkrete svar på abstrakte tematikker kan også skyldes, hvor de er i deres menneskelige og musiske udvikling, hvilket danner grundlaget for deres refleksioner.

Det konkluderes, at Tónlek er en værdifuld komponent i de unges musiske dannelsesrejse og at måden, arrangementet forløber, understøtter deres oplevelse af inklusion og fællesskab. Oplevelserne fra Tónlek styrker det selvværd, de unge bygger op gennem det at spille klassisk musik, samt støtter dem i at skabe længerevarende relationer med andre nordiske unge, der deler det at spille klassisk musik som interessefællesskab.

Baggrund for Tónlek

At lege med toner er hvad der forgår på ”Tónlek”, der består af en uges strygerkursus for børn og unge i hele Norden.

Tónlek opstod på baggrund af et initiativ fra solobassist ved det kongelige kapel Mette Hanskov, der oprettede ”Nordisk yngre stryger stafet”. Stafetten foregik i forskellige nordiske lande hvert år, hvor Anne Marie Kjærulff, den nuværende leder af Tónlek, på et tidspunkt blev projektleder. Hun fandt dog ud af, at det var for administrativt besværligt at afholde stafetten i et nyt land hvert år og udviklede derfor det, der er blevet til Tónlek.

I Tónlek er der anlagt en særlig pædagogisk vinkel med fokus på orkestersammenspillet, hvor alle kan være inkluderet. Til trods for at udgangspunktet er inklusion, bliver der sat en aldersgrænse for de yngste spillere, da nogle starter med at spille fra de er 3 eller 4 år.

Aldersgrænsen fra 10 til 25 år sikrer, at kurset socialt og fagligt hænger sammen, og at den pædagogiske opgave er til at løse. Inklusionen inden for denne aldersgruppe medvirker til, at der på Tónlek forefindes både et elitært og et bredt niveau. S sammensætningen er helt bevidst og begrundes af leder Anne Marie Kjærulff således:

”Jo bedre det lyder, des bedre bliver vi ramt af musikken – og des bedre når vi hinanden igennem musikken”.

Hun uddyber denne begrundelse yderligere:

”Musik, der lyder fantastisk, er en åben sluse til vores følelser. På den måde kan vi nå hinanden igennem musikken. Derfor skal det lyde godt!”

Sammensætningen skal derfor indeholde dygtige lærere og elever. Men det er vigtigt for Anne Marie Kjærulff at understrege, at det ikke er målet i sig selv, at det lyder godt.

”Formålet er ikke at have et konkurrerende miljø, hvor man skiller de bedste ud. Slet ikke. Formålet er at nå hinanden gennem musik på tværs af sproglige barrierer, af sociale barrierer og alder, både hvad angår lærere og elever”.

Inklusionen indbefatter også, hvad man kan betegnes som ”sårbare børn og unge”. Det drejer sig om børn eller unge, der kan have udfordringer ved at indgå i sociale sammenspil. Det skyldes enten vanskeligheder forbundet med deres opvækst eller sociale vilkår eller den variation, der findes indenfor det neurologiske spektrum, som betegnes gennem en diagnose.

Som en iagttagelse nævner Anne Marie, at hun oplever en overrepræsentation af børn og unge med diagnoser i forbindelse med at spille klassisk musik.

”Jeg finder, at der er en overrepræsentation af neuro-divergente på vores musikkursus. [...] Der er i hvert fald mange, som jeg efterfølgende har fundet ud af, på en eller anden måde har defineret en varians i forhold til det efterhånden ret snævre normalitetsbegreb, vi har.”

Denne iagttagelse er afgørende for måden at tilgå de børn og unge, der indgår i den konkrete orkestresammenhæng på Tónlek. For underviserne går ud fra antagelsen om, at visse af disse udfordringer opstår i forbindelse med ustruktureret socialt samvær. Derfor kan det at indgå i en sammenhæng, hvor fællesskabets fokus er på at spille klassisk musik, afhjælpe visse af de unges udfordringer.

Som Anne Marie Kjærulff udtrykker det:

”Jeg tror, de bliver hjulpet ind i et fællesskab i kraft af musikken”.

Den stærke struktur, som klassisk musik afkræver de udøvende musikere igennem sin komposition og udførsel, angiver klare retningslinjer for samværet. Med andre ord er de handlinger, som giver adgang til at indgå i det sociale fællesskab, der former sig omkring musikken, klart defineret. Man kan derfor være tryk omkring, hvad der kræves af en som ung neuro-divergent musiker og tilpasse sin egen indsats derefter.

Ikke kun tilbyder musikken i sig selv en struktur, som fremmer den sociale interaktion for unge, der kan defineres som sårbare. Den pædagogiske ramme for orkestersammenspillet er ligeledes en understøttende faktor, der sikrer inklusion og social trivsel.

Ved at tage afsæt i den pædagogiske model, der kaldes 'El Sistema', der er udviklet af den venezuelanske musiker og økonom Jose Antonio Abreu, bestræbes det, at orkesteret fungerer som en form for samfundsmode. Oprindeligt blev dette musikalske program anvendt som et socialt initiativ til gadebørn og andre udsatte børn og unge i Venezuela, som blev inkluderet i musikundervisning og instrumentbyggeri. Det har skabt en kulturel revolution i Venezuela og er samtidigt med til at skabe social inklusion og karrieremuligheder for nogle af landets mest udsatte borgere.

I konteksten af strygerkurset bliver modellen omsat, så orkesteret repræsenterer det at finde sin plads i samfundet. For at dette kan ske, tilstræber man under Tónlek, at hver enkelt elev får mulighed for at yde bedst muligt for på den måde at finde sin plads i fællesskabet. Det sikres gennem individuel daglig undervisning, der støtter den enkelte i sin musikalske udvikling. Samt i den brede inklusion i orkestersammenspillet, hvor man udvælger den musikalske repertoire, så den fordrer noget af de enkelte elever, men samtidigt er afstemt efter et opnåeligt niveau.

Hensigten er, at de igennem deres enkeltstående indsats, så at sige kan ”opløse sig i det kollektive” (Anne Marie Kjærulff). Ad den vej kan de unge opleve sig selv som del af noget større og samtidigt blive styrket i deres selvværd som enkeltindivider.

Som en udvikling af det sociale og ansvarliggørende fællesskab som Tónlek danner rammen om, har man igangsat Tónlek tinget ud fra et nordisk inspirationsgrundlag om demokratisk dannelse. Rent konkret modtager deltagerne en mail inden kurset omkring deres muligheder for medbestemmelse gennem det at indgå i Tónlek tinget. I så fald mødes alle interesserede første aften, hvor de - faciliteret af en engageret forælder - igangsætter processen af at have medbestemmelse på udformningen af strygerkurset. Da noget af planlægningen nødvendigvis må gå forud for selve afholdelsen af Tónlek, har de kun begrænset indflydelse på valg af repertoire. Men ellers er der flere sociale og musiske aktiviteter, som de unge er med til at iværksætte. Herunder fælles dans, som supplerer den allerede arrangerede folkedans, og ”crazy night”, som er de unges egen aften, der foregår efter koncertopførslen har fundet sted.

Allerede fra første dag på kurset er de unge i gang med at planlægge hvilke underholdende og humoristiske indslag, der skal være til crazy night. Herigennem bliver de selv handlende og får ejerskab over de ting, der foregår på strygerkurset, samtidigt med at de tilbydes den førnævnte faste struktur. De opøver herigennem kompetencer til at indgå i andre sociale fællesskaber ved både at kunne være lyttende, afstemme sig fællesskabet og dets krav, samt selv tage initiativ til nye og kreative aktiviteter og opnå ejerskab over disse.

Slutteligt skal det store engagement fra undervisere og frivillige forældre også nævnes. Strygerkurset drives af professionelle klassisk uddannede musikere, der er vant til at undervise børn og unge. Underviserne kan betragtes som ildsjæle, da de selv er inspirerede af den undervisning, de modtog som børn og unge. Det har givet anledning til musikalske oplevelser, som de stadig husker tilbage på som voksne.

Dertil er det ifølge Anne Marie Kjærulff af største vigtighed, at orkesteret ledes af Damian Iorio, der både er klassisk uddannet violinist og samtidigt en internationalt anerkendt dirigent.

Damian Iorio er passioneret omkring sit arbejde med børn og unge, hvilket hans årelange engagement med unge musikere i forbindelse med National Youth String Orchestra of Great Britain er et eksempel på. For at give indblik i undervisernes eget engagement i klassisk musik afholdes også en lærerkoncert, som vækker inspiration til, hvordan det at spille musik på et professionelt niveau kan lyde.

Tilsammen udgør disse komponenter grundstenen for opbygningen og afholdelsen af Tónlek, selvom det varierer i sin udformning fra år til år.

Forskning i børns og unges trivsel gennem klassisk musik

Antagelsen om, at musik kan styrke udviklingen af sociale færdigheder, bliver bekræftet af nyere forskning, der er foregået fra USA. Efter nedlukningerne, der fulgte i forlængelse af Covid-19, er der rapporteret en betydelig nedgang i børn og unges trivsel. For at modvirke denne tendens er der bl.a. blevet forsket i musikundervisning og klassisk sammenspils betydning for børn og unges trivsel.

I et studie kaldet: "Examining the Effects of Classical Music Education on Well-Being in Children and Adolescents: A Mixed Methods Study", som delvist blev finansieret af Fender Play Foundation, blev det konkluderet, at undervisning i klassisk musik har en positiv indvirkning på trivsel blandt børn og unge (Ilari & Cho, 2023).

Studiet anvendte en blanding af kvantitative og kvalitative metoder for at opnå en dybere forståelse af hvilke effekter, der var tale om. Den kvantitative del involverede spørgeskemaer, mens den kvalitative del omfattede interviews med deltagere og deres lærere.

Resultaterne er opdelt indenfor fire felter, der berører henholdsvis mental sundhed, sociale færdigheder, selvpfattelse og akademisk præstation. I forhold til mental sundhed fandt en forbedring sted blandt de børn og unge, der deltog i klassisk musikundervisning. De oplevede selv forbedringer i deres mentale sundhed, samtidigt med at der blev observeret reduktioner i symptomer på angst og depression.

I forhold til at evne at knytte sociale forbindelser viser undersøgelsen, at musikundervisning styrker muligheder for social interaktion. Studiet påviste, at undervisning førte til forbedrede relationer blandt jævnaldrende. Deltagerne i studiet rapporterede desuden om øget følelse af fællesskab og bedre samarbejdsevner.

Ligeledes frembragte studiet det resultat, at klassisk musikundervisning har en positiv indvirkning på børn og unges selvværd og selvtillid. Gennem musikalsk præstation og mestring oplevede børn og unge en øget følelse af stolthed over personlige præstationer, hvilket styrkede deres selvtillid.

Slutteligt blev der også rapporteret om forbedringer i akademiske præstationer. Deltagelse i musikundervisning syntes at udvikle disciplinerede arbejdsmetoder og koncentrationsevner, der kunne overføres til andre læringssituationer.

I alt kunne man konkludere at klassisk musikundervisning for børn og unge understøtter udviklingen af sociale, emotionelle og kognitive færdigheder, der forbedrer deres evne til at forbinde sig med et større fællesskab. Kan disse resultater overføres til en dansk kontekst? Og være en del af grunden til at unge, der spiller klassisk musik, trives i orkestetsammenhæng?

Undersøgelse af unges oplevelser på Tónlek

Som del af evalueringen af Tónlek 2023, der blev afholdt i Maribo, Danmark har leder Anne Marie Kjærulff taget initiativ til et forskningsprojekt, der blev varetaget af ph.d. Hanne Bess Boelsbjerg, Aarhus Universitet og cand.pæd.ant med speciale i det visuelle og filmmager Morten Bo Larsen. Ud fra det grundlæggende spørgsmål: ”Hvordan hjælper vi disse særligt udfordrede børn og unge, og hvordan kan vi gøre det bedre?” blev de to forskere bedt om at undersøge, hvordan musik kan understøtte det at indgå i sociale fællesskaber. Desuden var det også vigtigt at belyse, hvilken betydningen de unge tillægger det at deltage på Tónlek, og hvordan deltagelsen efterfølgende omsætter sig i deres hverdagsliv.

Da projektet var af begrænset omfang, er det at betragte som et pilotprojekt, til trods for at der var gået en mindre forundersøgelse forud for projektets start, nemlig to interviews af ca. 20 minutters varighed foretaget af Anne Marie Kjærulff under selve afholdelsen af Tónlek 2023. Her blev tre af de nuværende deltagere interviewet omkring deres umiddelbare betragtninger omkring Tónlek og betydningen af at indgå i de musiske og sociale aktiviteter.

Selvom det at blive interviewet af en underviser, som Anne Marie Kjærulff i denne sammenhæng optrådte som, kan skabe en magtforskydning, der eventuelt kan opleves som en begrænsning i forhold til at udtrykke sig åbent omkring strygerkurset, så fortalte de tre unge ikke desto mindre om deres betragtninger og oplevelser.

Den unge kvinde fra Grønland, der også deltager i den nuværende undersøgelse, fortalte om, at hun oplever et musikalsk løft ved at deltage på strygerkurset. Hun får både lært nye teknikker, spillet i en større sammenhæng, end hun er vant til i Nuuk, og har desuden oplevelsen af at spille musikstykker, hun ellers ikke ville spille. Så rent musikalsk er hendes udbytte stort af at deltage på Tónlek. Hun understreger også betydningen af selv at have taget initiativ til at samle en gruppe unge musikere fra Norden og arrangere en elevkoncert selv. Her har den sociale sammenhængskraft på strygerkurset understøttet hendes eget initiativ, der samtidigt blev muliggjort af, at de unge bevarer kontakt efter Tónlek gennem brug af sociale medier.

De to andre unge kvinder, som Anne Marie interviewede, stammer fra Danmark og er noget yngre end den førstnævnte kvinde. De besvarede efter bedste evne Anne Mariens spørgsmål om, hvad musik betyder for mennesker ud fra deres personlige erfaringer. De reflekterede over den betydning musik har haft igennem deres opvækst og konstaterede, at betydningen har forandret sig undervejs. Musik har givet mulighed for at knytte venskaber med andre, der også spiller, hvilket er vigtigt for dem. Desuden beskriver de, at de efterhånden har opnået et niveau, hvor de begynder at slappe af, mens de selv spiller musik, fx når de øver sig. Selvom det også kan blive årsag til at kede sig, når man skal gentage det samme stykke flere gange.

Alle tre svarede tøvende på nogle af de spørgsmål Anne Marie stillede for at undersøge betydningen af følelser i musikken, samt evnen til at lytte til hinanden samtidigt med, at man spiller selv. For at udrede denne erkendelsesmæssige interesse i, hvordan musikken er med til at skabe rammerne for et inkluderende fællesskab, er disse spørgsmål eller interesser uddybet som hypoteser i det følgende afsnit.

Hypoteser for opnåelse af samhørighed gennem musik

Efter Tónlek indledte Anne Marie en længerevarende udveksling med professor i antropologi og kognitionsforskning Andreas Roepstroff ved Aarhus Universitet. I den forbindelse fik Anne Marie hjælp til at klargøre, hvilke områder hun ønskede belyst i en opfølgende undersøgelse.

Disse fem områder blev formuleret som en række hypoteser, der berører, hvad musikken gør.

Samlet drejer de fem områder sig om:

- Den tidslige struktur
- Den fælles bevægelse
- Den musikalske dialog
- Den musikalske kvalitet
- Emotionelle udvekslinger

Den fem hypoteser, der knytter sig til disse områder, lyder:

At man oplever at være tilstede i samme forventningshorisont

Musik fremmer forventninger eller rettere sagt; musik ER en forventningsstruktur. Sammen former man som musikere forventningen. Man støttes af orkestertraditionen, komponistens partitur og dirigenten, men når man som enkelt musiker mestrer sin stemme, bliver man medskabende og former forventningen sammen med de andre musikere. Man er derfor aktivt tilstede i forventningen. Man bliver selv agerende i forventningen og i overraskelsen, der kan følge med, når der sker en variation eller en afvigelse fra det, forventningen har skitseret. I den kropslige bemestring af instrumentet flytter musikken sig fra reproduktion til det at skabe. Dette sammenspil mellem forventning og musikalsk mestring er understøttet af den tidslige struktur, som musik opleves igennem. Så med andre ord bygger ens tilstedeværelse i den samme forventningshorisont på, at man er nærværende med den tidslige struktur, man går igennem sammen, når man spiller musik.

Den fælles bevægelse skaber samhørighed.

Når man spiller, udfører man fysisk en handling, som medfører lyd. I orkestersammenhæng udføres denne handling i fællesskab med udgangspunkt i en fælles forventningshorisont. Der er en indlysende fælles rytme og puls i musikken. Der er også fælles bevægelser i buestrøget, vejtrækningen, det at lave vibrato osv. Denne fælles bevægelse skaber samhørighed. Samtidigt rummer lyden mulighed for en følelsesmæssig respons. Både fra den udøvende musiker, der kan tillægge lyden en bestemt klang, der forstærker en følelsesmæssig kvalitet. Og fra den, der modtager musikken. Følelser opleves tidsligt og kropsligt og kan ses som en forlængelse af den fælles fysiske bevægelse, der nu omsættes i en fælles berøthed. Derigennem kan bevægelse forstærke oplevelsen af samhørighed i musikken.

Man er i dialog musikalsk

Musikken minder om vores sprog. Selvfølgelig den musiske struktur er formet som "spørgsmål og svar". Det viser sig hos strygere som opadgående og nedadgående bevægelser, der skaber strukturer som intonationsmæssigt minder om det talte sprog. Som musiker oplever man at række ud og modtage musikalsk i fraser og er dermed i dialog med de andre musikere. Der er en indlejret invitation til dialog, når man rækker ud efter de andre musikere. Derfor er man i et orkester i dialog musikalsk.

Den musikalske kvalitet har betydning for graden af samhørighed:

Når musik "lyder godt" er oplevelsen af samhørighed stærkere. Man bliver medrevet, når det klinger velbehageligt. Selve hengivelsen til musikken bliver stærkere, når det lyder fantastisk. Følelsen af fællesskab forstærkes herigennem. Det er væsentligt, at den musikalske kvalitet har indflydelse på oplevelsen. Også for den udøvende musiker, for musik af høj kvalitet fremmer samhørigheden. Det er derfor vigtigt at sikre kvaliteten bl.a. ved at arbejde med teknik og vælge et repertoire, som fænger de unge musikere. Det er afgørende, at de bliver tilstrækkeligt udfordrede og samtidigt mestrer deres opgave. Man kan argumentere for, at graden af synkronitet kan høres. Det gælder, når man spiller præcis i takt, når det stemmer, så svingningerne - de fysiske svingninger af tonerne - er i harmoni. I dette tilfælde betyder synkronicitet, at lydølgerens frekvensforhold passer sammen. Men det gælder også, når man spiller svagt sammen, kraftigt sammen, vibrerer i samme hastighed osv. Når alle bevægelser fysisk er maximalt synkrone, så medfører det, at det musikalske udtryk lyder godt. Synkronitet giver samhørighed. Når musikken både i udøvelse, udtryk og oplevelse er synkroniseret, er følelsen af samhørighed stærkest. Kvaliteten af musikken er derfor proportionalt med den musikalske oplevelse og graden af samhørighed.

Emotioner udveksles nonverbalt i musikken

Der foregår en udveksling af emotioner gennem musik. Ved at bruge sine følelser aktivt som musiker, kan man omsætte dem i det musikalske udtryk, så de mærkes af modtageren. Her kan man skelne mellem tre positioner, som emotioner opleves igennem. Følelser i 1. person omhandler emotionelle tilstande, hvor det drejer sig om subjektive følelser, der tillægges den, der udtrykker dem. Følelser i 2. person er, når følelser gør sig gældende for en anden. Dvs. at man føler noget på den andens vegne, en glæde eller smerte, fx når man oplever sig selv som medfølelse. Følelser i 3. person viser sig, når man oplever følelser gennem en fortælling, en film, musik eller lignende. Her oplever man en abstraktion af andres følelser, men stadig så de er genkendelige og kan vække ens egne følelser af samme karakter. Disse 3 måder at føle på indgår i det musikalske oplevelsesunivers. Det at anvende følelser som del af sit udtryk, er noget, man kan tilegne sig. I undervisningssammenhæng kan dette ske ved, at læreren prøver at fremkalde en følelse baseret på sin personlige erfaring, hvorefter vedkommende bruger denne følelse til at fremkalde en stemning overfor eleven, for at hensætte eleven i en særlig stemthed. Det at tage udgangspunkt i egne følelser gør det muligt at nå eleven emotionelt. Denne musikalske følelsesudveksling er en nonverbal kommunikation, og den er et væsentligt og bærende element i musikalsk samhørighed.

Det er hensigten at undersøge disse hypoteser igennem de unges oplevelser af, hvad Tónlek har af betydning, og hvordan de oplever det at tage del i et musikalsk fællesskab.

Forskningsspørgsmål

For at tilgodese de erkendelsesinteresser som Anne Marie henvendte sig med til Morten Bo og Hanne Bess, blev der sat fokus på følgende forskningsspørgsmål for undersøgelsen, der samtidigt med skulle fungere som en evaluering af Tónlek 2023.

Hvordan oplever unge med sociale eller kognitive udfordringer det at deltage på Tónlek?

*Hvordan understøtter det musiske samvær deres oplevelse af at tage del i fællesskabet?
Hvilken betydning har det at spille musik for deres hverdag og deres selvforståelse?*

Herunder bliver der spurgt ind til hypoteserne gennem spørgsmål, der berører, hvordan musikken kan opleves som en samtale, hvordan de forbinder musikken med følelser, om de oplever at have en fælles forventningshorisont med de andre musikere mv.

I det følgende afsnit bliver den metodiske tilgang til undersøgelsen udfoldet, hvor også spørgsmålene for undersøgelsen bliver nærmere gennemgået.

Kvalitative undersøgelsesmetoder

Undersøgelsen er udformet som et kvalitativt studie, der benytter sig af semi-strukturerede interviewguides udformet på baggrund af en forundersøgelse og en række hypoteser omkring musik og samhørighed.

For at tilvejebringe levende beskrivelser af deltagernes oplevelser fra Tónlek blev det besluttet, at interviewundersøgelse skulle bygge på audiovisuelle metoder. Inden for den antropologiske faglighed anvendes audiovisuelle repræsentationer i samspil med tekst for at sikre en nuanceret og tilgængelig viden om det undersøgte fænomen (Rasmussen, 2018). En af fordelene ved at inddrage det visuelle element gennem filmoptagelser er, at det empiriske materiale kan gengives efterfølgende i et filmisk format, der muliggør at formidle det til andre målgrupper end de rent akademiske.

Derudover har det audiovisuelle også den fordel, at den læner sig op ad de repræsentationer, som vi gør brug af i hverdagen, hvor vi også orienterer os ud fra lyd og billeder (ibid). Det at optage under interview gør det ligeledes muligt at følge med i det kropslige samspil, som er til stede, at lytte til stemmens klang, at blive opmærksom på de pauser, der holdes og ad den vej for indblik i stemningen gennem andet end de ord, der ellers ville beskrive det.

Samtidig med er der også begrænsninger ved at anvende audiovisuelle metoder i sin undersøgelse og formidling. Selve det teoretiske grundlag kan være svært at etablere visuelt og den analytiske bearbejdning af interview er ligeledes lettere at udtrykke på skrift. Ens refleksioner over materialet og en diskussion med anden forskning lader sig også med fordel udtrykke på skrift. På den måde er det hensigtsmæssigt at det skriftlige og det audiovisuelle produkt, der kommer ud af at anvende disse metoder, supplerer hinanden.

Et andet forbehold ved den audiovisuelle metode er, at for at den fungerer optimalt kræver den, at optagelserne kan finde sted i samme rum. Det har desværre ikke været muligt for os under alle interview herved der er forskel i kvaliteten af det visuelle og auditive materiale. Det afspejler til gengæld et vilkår ved selve det, undersøgelsen ønsker at belyse, nemlig hvordan man anvender sociale medier til at være i kontakt på tværs af landegrænser og geografiske afstande. Så på den måde spiller det med ind i at lære det vi undersøger bedre at kende.

På den anden side muliggør den audiovisuelle metode at bruge optagelser, der går forud for den nuværende undersøgelse. I formidlingen af de indsigter, som undersøgelsen bringer, er der inddraget optagelser, der fandt sted under Tónlek 2023, produceret af fotograf og videograf Jan Flessel. Det har stor betydning for hele stemningen, som det filmiske produkt forsøger at gengive. For det giver mulighed for at bringe levende billeder, der bliver akkompagneret af de unges ord og beskrivelser på de oplevelser, der samtidigt bliver skildret. Det gør det muligt for modtageren at indleve sig i de omstændigheder, der er til stede ved

strygerkurset, samt at etablere et mere selvstændigt perspektiv på de interaktioner og aktiviteter, der bliver beskrevet.

Det blev tilstræbt at lade interviewene med de fem unge og de to undervisere/dirigent udfolde sig som engagerende samtaler. Derfor blev der ikke anvendt en række fastlagte spørgsmål. I stedet blev der udformet to semi-strukturerede interviewguide, en til de unge og en anden til undviserne. De dannede begge baggrund for at guide samtalen ind på de forskellige emner, der gerne måtte blive belyst.

Ud fra det første interview, der fandt sted med de to unge kvinder, der også var blevet interviewet til forundersøgelsen på Tónlek 2023, stod det klart at ikke alle formuleringerne gav mening for de unge.

Efter at have talt om deres musikalske udvikling og erfaring med Tónlek, blev de spurgt ind til de områder, som de tidligere skitserede hypoteser omhandler. Her blev der sat fokus på det at høre om det at have en fælles forventningshorisont og at musikken derfor kunne overraske en, samt om de havde oplevet at musikken var en måde at tale sammen uden ord.

De spørgsmål, der skulle afdække disse områder, lød:

- Sker det, at musikken former en forventning? Som at nu kommer der en forløsning eller noget højstemt, eller en spontan glæde?
- Har I oplevet, at musikken er med til guide hele gruppen til at have en fælles forventning?
- Hvordan oplever I det?
- Når den slags (måske) opstår, bliver I så overrasket? Kommer I selv mere i spil?
- Tør I fx være med til at holde en lidt længere pause med de andre?
- Eller spiller svagere? Eller stærkere?
- Kan man blive overrasket i fællesskabet? Har I prøvet det?
- Kender I til det 'at tale sammen' musikalsk? Hvordan finder det sted?
- Hvordan bliver det man selv spiller, påvirket af, hvordan de andre spiller?
- Er det noget, I selv nogle gange sætter igang?
- Hvor vigtigt er det at lytte til sig selv, når man gerne vil 'snakke' med andre musikalsk?
- Forklar mig, hvordan man både kan lytte og tale sammen gennem musik!
- Er der forskel på det, ud fra hvor dygtig man er?

Flere af disse spørgsmål gav ikke genklang i de unge kvinders musikalske erfaringer eller udløste ikke den form for refleksion, som vi havde forventet. Vi omformulerede derfor de efterfølgende interview ud fra nogle af de ord, som disse to informanter brugte til at beskrive deres erfaringer af musik som fortællende forløb, hvilket erstattede det at spørge ind til en fælles forventningshorisont. Vi valgte også at spørge ind til overraskelser uden at sætte det i forbindelse med at have en fælles forventningshorisont, hvorved vi opnåede svar inden for helt andre områder end det at have en fast musikalsk struktur.

Ligeledes blev spørgsmål om at tale sammen gennem musikken besvaret ud fra meget konkrete anvisninger af armbevægelser, åndedræt eller blikretning, som angiver en handling (som fx en opstart) under sammenspil. Det gav anledning til at reflektere over de krav vi indirekte satte til de unges refleksionsniveau, hvilket bliver uddybet nærmere under diskussionen af resultaterne.

Etisk samarbejde

Da flere af deltagerne i undersøgelsen ikke er myndige, har det været af største betydning, at der allerede var etableret et nært og tillidsfuldt samarbejde med forældrene igennem den kontakt som Anne Marie har haft med de unge gennem flere år. Hun har fungeret som deres violinlærer og samtidigt haft rollen som leder af Tónlek og derfor både kendt til de unge personligt og fagligt. Hun har sørget for at indhente tilladelse hos forældrene til at de unge kunne deltage i undersøgelsen og holdt forældrene informeret om udviklingen undervejs.

Da undersøgelsen foretages som en evaluering af Tónlek samt som en udforskning af de nævnte hypoteser, der kan understøtte en udvikling af Tónlek til fortsat at sikre inklusion af sårbare børn og unge, er der ikke planer om offentliggørelse.

Hvis der bliver tale om at udgive filmen på Tónleks egen hjemmeside spørges alle, der er synligt til stede i filmen om tilladelse. Det er også tilfældet hvis noget fra den skriftlige rapport omskrives til en artikel, som fx kan udgives i et fagligt tidsskrift.

Resultater af undersøgelsen

Undersøgelsen består af syv interviews, fem med unge deltagere på Tónlek i alderen 15 til 23 år, samt to undervisere. Interviewene varer mellem 14 minutter til lidt over en time.

Filmoptagelserne består udover de filmede interview af undervisningssituationer, samspil med orkester og i en duet. I alt svarer det til ca. 7 timers optagelse. Dertil kommer det ekstra materiale, der blev givet adgang til, som består af ca. 2 timers optagelser af afgangskoncerten fra Tónlek 2023, samt forprøver inden, den efterfølgende fejring med crazy night og andet socialt samvær. Der er også en række korte interview, der er benyttet i anden sammenhæng.

Analyse af interviewmaterialet

I analysen af resultaterne vil det skriftlige produkt som tidligere angivet supplerer fremstillingen af det audiovisuelle materiale. Den analytiske proces, som det filmiske produkt er udtryk for, opdeler interviewmaterialet fra de unge og underviserne i en række tematikker, som berører de hypoteser, der har dannet grundlag for udforskningen af deres erfaringer fra Tónlek. I denne proces har de to forskere arbejdet tæt sammen for både at skabe rammen for, at analysen kunne gengives visuelt, men også for at sikre sig, at de forskellige nuancer ikke gik tabt. For at tydeliggøre forholdet mellem filmens opdeling af tematikker og forbindelsen til de skitserede hypoteser gennemgås de forskellige afsnit og de væsentligste pointer under de titler, afsnittene har i filmen.

Undervisernes udsagn er anvendt i hvert af de filmiske afsnit for at få situeret de unges udtalelser, enten ved at referere til en bredere forståelsesramme, de bagvedliggende hypoteser for, hvad der faciliterer fællesskab igennem musisk samvær og udveksling eller for at dele ud af deres egne erfaringer og perspektiver, der stammer fra en professionel karriere med musik. De bliver derfor ikke altid gennemgået i den skriftlige gengivelse af den filmiske analyse, hvorimod de unges udsagn suppleres med noget af det, der ikke blev bragt frem i filmen.

Musik og samhørighed

Efter optakten, der består af Anne Maries introduktion til Tónlek, og hvordan det kan få betydning for en som musiker, møder man alle de unge og får at vide, hvor længe de har spillet musik. Dirigenten introducerer, hvordan samhørighed kan forstås som en måde at

skabe forbindelse på. Det sker gennem det man deler. Så det at spille sammen er ligesom at tale gennem musik. Det de unge efterfølgende beskriver samhørighed som, læner sig op ad det dirigenten siger. Den ene fortæller, hvordan man kan være en del af et fællesskab på baggrund af selve musikken i kraft af den stemning, den kan være med til at frembringe. Samme person uddyber et andet sted i samtalen, at selve følelsen af at dele en musikalsk oplevelse også kan optræde, selvom man ikke aktivt spiller med i den del af stykket: ”Man oplever stadig den her form af storhed sammen med alle de andre, selvom man måske ikke spiller melodien. Så man får lov at være en del til opbygningen af den her kæmpe søjle af toner, der kommer ud”.

Andre beskriver, at samhørighed opstår i form af det interese-fællesskab, som man deler.”Det er lidt det samme med, at vi alle har noget at snakke om og noget til fælles, så det gør også bare lidt nemmere at bryde isen”. Samhørigheden understøttes også af at deltage i andre musiske aktiviteter som dans, som fremmer en synkron bevægelse. Så det at tage del i den samme bevægelse og mærke den samme puls, er noget af det, der kan ligge bagved oplevelsen af at føle samhørighed gennem musik, fremhæver Anne Marie, der reflekterer omkring de fremsatte hypoteser. Dette bekræftes ikke umiddelbart af de unges beskrivelser i forhold til den musik, de selv udfører, men snarere igennem de oplevelser, de forbinder med dansen. Til gengæld peger de selv på, den store betydning venskab og hyppig sociale kontakt har for dem for at opnå følelsen af samhørighed, som de så genfinder i musikken.

At vokse i musikken

I dette afsnit indrammes nogle af de udfordringer, som de unge vælger at stå frem med. Bl.a. det at være i en svær periode af sit liv eller at være diagnosticeret med koncentrationsbesvær eller tics. Det sættes i perspektiv af dirigenten, der deler sine observationer af, at flere af de børn og unge, der deltager på Tónlek, tydeligvis er præget af, at noget kan være svært. Men hvordan det fælles fokus på at tage del i den musiske udfoldelse lægger vægten et andet sted. Undervejs i strygerkurset kan det at fokusere på musikken få dem til at få en ny erfaring med sig selv. Herigennem kan de vokse i musikken.

Som eksempel på, hvordan de unge selv oplever, at de kan omgås deres udfordringer mere hensigtsmæssigt gennem musik, beskriver de to unge kvinder, hvordan de i højere grad kan koncentrere sig, når de spiller. Den ene unge kvinde siger:” Jeg har jo sådan lidt svært ved at koncentrere mig. Jeg tror også, du har det sådan nogle gange”, siger hun henvendt til den anden, der bekræfter: ”Ja, det har vi begge to”. ”Men når vi spiller”, fortsætter den første, ”så koncentrerer man sig bare lige. Så det er bare det. Så tænker man ikke på det andet”. En anden af deltagerne fremhæver, hvordan han føler en stolthed over at kunne spille klassisk musik og beherske et svært musikinstrument, mens andre fremhæver den musikalske udvikling, de gennemgår på Tónlek. Her træder særligt den unge kvinde fra Grønland frem, da hun selv arrangerede et samspil med et orkester, som ikke havde haft mulighed for at øve sammen, før de alle var samlet på Tónlek. Det var en virkelig stor bedrift for hende at kontakte alle og sørge for noder og optræden. Anne Marie, der fungerede som hendes underviser på Tónlek, anerkendte hende for den kæmpe indsats, der lå bag og betragtede det som et vigtigt udviklingsmæssigt skridt. Selv beskriver den unge kvinde det at spille musik, som en måde, hvor hun tør vise, hvem hun er. ”Det giver sådan en selvtillid på en måde, at man viser, at man gør, hvad man kan lide”. Hun fortsætter med at beskrive vigtigheden af at udøve musik med at sige: ”Det er mit liv. Det er det, jeg elsker allermost at gøre”.

De unge mennesker tør derved godt berøre både vigtigheden af det at spille musik selv og i samspil med andre, samt at stå ved, at de har nogle udfordringer, som de slås med. Det viser

også, hvad det er for problematikker, som man skal omgås på Tónlek. Men ved at tilbyde musikken som omdrejningspunkt skaber man et mulighedsrum for en udvikling, der måske havde svært ved at manifestere sig et andet sted. Det bekræfter iagttagelsen af, at det at samles om at spille klassisk musik kan afstedkomme en positiv udvikling blandt sårbare børn og unge.

Musik som samtale

I den filmiske skildring af, hvordan musik kan opleves som samtale, fremhæver undervisere og elever, at det skal lyde godt. Det har betydning for at opleve musik som en måde at tale sammen på. I det øvrige interviewmateriale bliver det beskrevet således af en af de unge mænd: “Det giver jo en god oplevelse, når instrumenterne nærmest taler med hinanden, eller laver sådan en harmonisk dans, kan man sige. Og det er ligesom, at alle spiller ind med hinanden, og så kan skabe det sidste produkt, som så er stykket. Og det er jo det, der får det til at lyde rigtig godt, når det stemmer overens på flere niveauer”.

Den gensidige anerkendelse af musik som samtale hægtes for nogle af de unge op på selve bevægelsen, når man spiller det samme stykke og det at man ved, hvornår tonerne skal spilles kraftigere. Det at samstemme sit udtryk er betydningsfuldt for at kunne opleve musikken som kommunikation. En anden af de unge mænd udtrykker det ved at sige: “Hvis der er nogen, som udtrykker musikken på en bestemt måde, og nogen som gør noget helt andet, så lyder det underligt”. Han fremhæver derfor dirigentens rolle som vigtigt, da vedkommende sikrer at man kan kommunikere gennem det musik, man spiller sammen.

Selve det at opfatte musik som en samtale, hænger sammen med oplevelsen af, at musikken giver mening. En af de unge, der forklarer det sådan her: “Når vi sidder og spiller, så sidder man jo ikke og snakker sammen, fordi så forstyrrer man det hele. Men man har alligevel en eller anden form for kommunikation, når man spiller, fordi det er det, der giver musikken mening”. Det, der bliver talt om, handler i høj grad om følelser. Denne betragtning falder i tråd med det, som dirigenten mener, når han siger, at musik er et sprog, og at der bliver kommunikeret følelser gennem musikken. Denne følelseskommunikation gennem musik kan være så kraftigt, at man bliver transporteret til en anden verden. Det understreger et af udsagnene fra den ældste af de to unge mænd, når han siger: “Altså, hvis jeg hører noget sørgelig musik, så kan jeg nogle gange næsten føle mig... Det er jo vildt nok, hvad musik kan gøre ved mennesket, ikke også? En menneskes følelser. Man kan nogle gange føle sig genkendt i musikken, og så er man ikke alene længere”.

Der er genkendelse blandt både undervisere og deltagere på strygerkurset af, at musik kan optræde som en kommunikationsform, der er afhængig af at have en vis kvalitet for at fungere. Og der er beskrivelser af hvordan det, man samtaler om igennem musik, handler om følelser. Der virker derfor til at være en fælles forståelse af musik som et medium, man kan udtrykke sig igennem og samtidigt forstå andres (ikke kun nulevendes) intention.

Følelser i musikken

Det fører analysen videre til at kigge nærmere på de omtalte følelser, som musikken medvirker til at kommunikere. I den filmiske skildring opnår man flere gange indsigt i, hvordan de unge opfatter det med at tilegne sig et musiksk udtryk for deres følelser. Både ved at blive inviteret til at imitere underviserens teknik, der understøtter et følelsesudtryk, samt ved at blive gjort opmærksom på, at man med fordel kan kontakte sine egen følelser, mens man spiller et musikstykke, der kræver en særlig følelsesmæssig klang. Herfra vil det være lettere at formidle den følelse, der er nedlejret i musikkompositionen. Så der er en kobling

mellem det tekniske forbundet med at udføre musikken på en bestemt facon og sit eget følelsesliv. Denne forbindelse kan være svær at forklare, som en af de unge kvinder udtaler. Ikke desto mindre er det tydeligt for alle deltagere i undersøgelsen, at musik handler om følelser. En af de unge siger i filmen, at det er musikkens personlighed og uddyber det med at sige, at det netop er disse følelser, der er afgørende for, om det musikstykke er noget, som man har lyst til at lytte til. For det skal helst svare til nogle af de følelser, man selv er optaget af.

Disse betragtninger omkring, at musikken videreformidler nogle følelser, som ikke er ens egne, knytter sig også til, når man selv tager del i at spille musikken. En af de unge mænd sætter det i relation til en af de russiske komponister, der havde et svært liv. Han forklarer: "I hans musik, så kan man meget tydeligt høre, altså det lyder helt forvrænget. Så når man selv spiller det, så kommer man selv i sådan en stemning. Nogle gange kan det være voldsomt, men også virkelig trist. Og jeg synes selv, at hvis man ikke ligesom bliver revet med i den stemning, eller i det humør, som musikken ligesom sætter, så er det svært at spille det". Så for at få følelsesudtrykket fra musikken til at fungere, bliver man nødt til at tillade den stemning, så komponistens intention kan komme til udtryk igennem en selv.

Effekten af at fordybe sig i det musiske som følelsesudtryk kan fungere som en slags bearbejdning af sine egne, måske vanskelige følelser. Det bliver her udtrykt af en af de unge: "Så man kan sige, at i stedet for at man måske føler sig fortabt i sine egne følelser, så lever man sig ind i nogle andres." Det bliver senere uddybet: "Man glemmer lidt det stress fra hverdagen, der ligesom er. Lever sig ind i noget andet. Man prøver ligesom at fortælle nogle andres følelser". Denne vekselvirkning mellem at forholde sig til sine egne følelser gennem musikudøvelse, får følelserne til at optræde i 1.person. Ved at lytte til musik, hvor man genkender følelserne som komponistens, så bliver de oplevet i 2.person. Og når man så senere selv spiller musikken og forbinder sine egne følelser eller stemning med det, der foregår musikalsk, så giver man andre og sig selv mulighed for at opleve det i 3.person.

Denne følelsesfrihed, der kan opstå på baggrund af, at kunne kommunikere gennem musikken om egne og andres følelser, giver indsigt i et fællesmenneskeligt erfaringsgrundlag, som følelserne udgør. Og gør det muligt at forstå noget om sig selv og hinanden på et andet niveau, end når man får det forklaret med ord. For samtidigt med at man spiller det, så lever man også disse følelser i samtidighed med de andre, der enten lytter eller spiller med. Så det er en interaktiv følelsesudveksling, hvad der også ligger i samtalens natur.

Det er vigtigt at bemærke, at denne følelsesudveksling sker under de trygge rammer, som klassisk musik skaber gennem sit fokus på bestemte strukturer, der også afspejler sig i faste samværsformer gennem musikken. Det er med andre ord nogle af de aspekter, der kan fremme følelsen af fællesskab blandt børn og unge, der kan opleve sig selv som sårbare.

Musik og fællesskab

Når de unge bliver spurgt til, hvordan de oplever det fællesskab, der opstår på Tónlek, starter de alle med at beskrive de sociale samværsformer, der er til stede, som de betoner er meget inkluderende. En af kvinderne fremhæver, at "alle kan snakke med alle", mens en anden af de unge kvinder fortæller om variationsbredden i dem, hun kender på Tónlek: "Jeg får mødt nogle rigtig fede mennesker, og også nogle, der er yngre end mig, eller lidt ældre end mig". En anden beskriver sammensætningen af venner fra hele Norden: "Det har givet mig andre fællesskaber; også i andre lande i Norden".

De venskaber, de knytter, kan også være lokale. Det har den fordel, at de er lettere at vedligeholde i det daglige efterfølgende. En af de unge mænd beskriver: "Det var primært nogle danskere, jeg hang ud med, men der var selvfølgelig også lidt fra Norge og sådan noget. Men mange af dem, jeg stadig er med, er nogle af de danske venner, jeg fik på turen".

En anden ung mand har også knyttet kontakter, som følger med ind i hverdagen. Han fortæller: "Flere af dem, som har været der, dem snakker jeg også med flere gange om ugen nu. Så det giver mig ligesom også et fællesskab, jeg kan tage med i hverdagen og spille musik med". Det gælder også for de unge kvinder, der alle beskriver at det er muligt at holde kontakt med dem, man har lært at kende, gennem sociale medier.

Generelt bliver det gengivet, hvordan det er let at føle sig inkluderet, både gennem den fælles musiske interesse og ved de sociale aktiviteter, der foregår ved siden af musikundervisning og orkesttersammenspil. En af de ting, der virker inkluderende er, at man altid kan tale om det, man spiller sammen. Så det er let at tage kontakt til nogle af de andre, som man ikke kender så godt. En af de unge forklarer: "Jeg har ikke oplevet på noget tidspunkt, at der var nogen, der sad alene. Også selvom, at der ligesom er den her barriere i sproget. Så synes jeg, man stadig har det sjovt sammen, og hvis det er, så kan de fleste alligevel også engelsk". Så sproget er ikke en barriere for, at det sociale samvær fungerer.

At Tónlek har betydning for de unge, der deltager over flere år, bliver tydeligt i det den unge kvinde fra Grønland fortæller: "Ja, det bliver nok min sidste gang. Jeg kan godt mærke også på mig selv, at jeg skal virkelig få det sidste ud af det. Og virkelig vise også, at jeg virkelig har... Jeg er meget beæret over, at jeg har kunnet komme med hvert år. Og også bare det der med, at man møder en hel masse unge mennesker, og så spiller man sammen, og det lyder bare helt vildt godt, og man får en masse venskaber ud af det". Opsummeringen af hendes erfaringer afspejler det udbytte, hun oplever, at Tónlek giver hende. Venskaberne og fællesskabet understøttes af det at spille musik sammen. Men det står ikke klart, om hun oplever, at musikken er det, der tilvejebringer et trygt grundlag for de venskaber, hun udvikler. Selvom det er tydeligt, at alle af de adspurgte anerkender, at musik har en direkte indvirkning på det fællesskab, de oplever på Tónlek, så er det ikke klart, hvad der går forud for hinanden: det sociale samvær eller selve musikken, når det drejer sig om at indgå i et fællesskab.

At være en del af noget større

Tilsammen med de forrige temaer omkring det at deltage i en samtale uden ord, at udtrykke følelser gennem musik og at opleve et nærende fællesskab kommer filmen frem til temaet omkring det at være en del af noget større. Her udtrykker de unge forskellige oplevelser, som i høj grad relaterer til, at de alle tager del i musikken. En af de unge beskriver i filmen, hvordan han selv undrede sig over, hvor spændt han faktisk var på koncerten, men samtidigt forklarer han, hvordan det havde bygget sig op over hele ugen. Derfor var det en forløsning, da de endelig spillede sammen.

Her får kvaliteten af musikken betydning for flere af de unge. Den samme unge mand som ovenfor beskriver, hvordan det påvirker den musikalske oplevelse, at spille med i et stort orkester: "Det skabte en rigtig god dynamik, især når man er inde i en kirke. Det var selvfølgelig rigtig fedt at spille som et helt orkester, og musikken lød jo også meget bedre, end den ville gøre, hvis man bare var 20. Det viser jo virkelig bare, hvor godt det kan klinge, når man samler sig som en stor gruppe".

Følelsen af at tage del i noget større udtrykker sig endnu stærkere i en anden ung mands beskrivelse af, hvordan han får oplevelsen af, at musikken frembringer noget, der er sublimt. Disse udtalelser understøttes af dirigentens egne erfaringer fra sin ungdom, hvor han havde flere oplevelser igennem sit orkesterrammenspil, som han husker den dag idag. "Det var en unik følelse," forklarer han, som kun dem, der selv har deltaget i oplevelse har en chance for at forstå. Og som hans stadig deler med dem, når de mødes efter så mange år. Der er derfor en karakter af noget uforglemmeligt i det at have delt erfaringen af at være del af noget større. Noget som har overvældet en eller revet en med, som det bliver beskrevet som.

Dette aspekt af musikken som noget, der nærmest kan transcenderes ens væren og få en til at føle sig som del af et større hele kan være svært at beskrive med ord. Det virker dog til at give genklang i både deltagerne og underviserne, at det er en del af oplevelsen af at give sig hen til musikken. Selvom en enkelt deltager får sagt, at han ikke oplever sit forhold til musikken som helt så dyb, som spørgsmålene til ham antydede at det kunne være. Det forbehold vender vi tilbage til i diskussionen.

Musikalske oplevelser på Tónlek

I forlængelse af at være del af noget større bliver der flere gange fortalt om oplevelser fra afslutningskoncerten i kirken. Den unge kvinde fra Grønland samstemmer de tidligere udsagn, når hun siger: "Det lød så smukt. I kirken, da vi spillede. Og jeg blev også helt vildt overrasket over, hvor meget der faktisk kan komme lyd ud af et helt orkester på 80 personer". Det at spille sammen og lytte til musikken fra det samlede orkester blev af flere af de unge beskrevet som en stor musikalsk oplevelse. Måske som det bedste sted, at høre koncerten fra.

Disse musikalske indtryk blander sig med oplevelsen af, at man selv bidrager til den musik, man lige nu hører. Det sker ud fra det tekniske eller musikalske niveau, man befinder sig på. En af de unge kvinder beskriver det således: "Måske ville det ikke gøre den store forskel, hvis man bare lige hev én violinist ud. Så ville det måske lyde en smule svagere. [Fordi man spiller med], så føler man ligesom, at jeg bidrager til, at det lyder så godt, det her musik. Det føles bare sådan ret specielt". Inklusionen af alle i orkesterrammen illustreres i hendes efterfølgende udtalelse: "Der er også forskellige niveauer, kan man sige. Det kan godt være, at du måske ikke er den bedste, men du er nok heller ikke den dårligste". Den betydning, det kan tillægges, er at man både bliver sig sin egen individuelle præstation bevidst og opdager, hvad den betyder i forbindelse med orkesteret, samtidigt med at man oplever sig selv direkte som del af en større sammenhæng.

Andre aspekter af de musikalske oplevelser, som de unge gengiver fra Tónlek kan være af mere personlig karakter, som en af de unge mænd, der gennemgik en vanskelig periode forud for Tónlek. Han beskriver effekten af al den musik, han fik spillet under strygerkurset: "Men altså nu for mig, så var det jo nogle fede [musik]stykker. Så det var en helt anden stemning, jeg fik ind i kroppen. Det var på en måde storslået, pragtfuldt og også noget glad musik". Her får de musikalske oplevelser et samlet udtryk ud fra det indtryk, som de har gjort på ham. Hvilket har bevirket, at han har forandret sindstilstand og er kommet et andet sted hen i livet.

Den filmiske gengivelse af de unges musikalske oplevelser dækker de forskellige typer af musikalske aktiviteter, som de deltager i med særligt fokus på egne initiativer, som både gælder elevkoncerter og indslag på crazy night. Det som Anne Marie lægger vægt på i sin refleksion over disse aktiviteter er, at deltagerne har mulighed for at blive skabende og tage helt ejerskab over deres musikalske kunnen og lyst til at indgå i samspil med andre.

Det bevirker, at de træner sociale færdigheder, der kan tages i brug i andre sociale kontekster. Samt at de musikalske oplevelser, som de selv er med til at producere, kan overraske dem selv, da de slet ikke havde tiltroet sig selv, at det kunne lyde så godt. Derved kan den slags oplevelser medføre en forandring af deres selvforståelse, da de pludselig får tillid til deres evner og til deres udtryk. Det kan omsætte sig til selvværd og selvtillid at opleve den kunnen og handlekraft som deres involvering i musikalske oplevelser afkræver dem.

Evaluering af Tónlek

Overordnet set har de unge virkelig fået et stort udbytte af at deltage på Tónlek både i kraft af de sociale relationer, som de har dannet og vedligeholdt, samt den musikalske kunnen, de har fået opøvet hvilket tilsammen har fået den til at indgå i et fællesskab, som har bevirket, at de har oplevet at tage del i noget større.

Når de bliver bedt om at komme med forslag til, hvordan Tónlek kunne forbedres, har de haft svært ved at finde på noget, da de har været yderst tilfredse. Alligevel er der blevet nævnt et par ting, som skal medtages. To af de unge kvinder reflekterede over, hvorvidt det var muligt at forlænge morgenmanden lidt, så man evt. kunne sove lidt længere. Det mente de dog, ville komme til at gå ud over dagsprogrammet, så det var svært at omsætte i realiteten. I stedet mente de dog, at man godt kunne supplere med lidt mere kage om aftenen, da nogle måske tog mere end et stykke.

To af de andre unge pegede på andre aspekter omkring det strukturelle, som de mente, man kunne overveje at ændre ved. Den ene fremhævede, at der kunne være behov for støtte til at danne nogle flere samspilsgrupper, der kunne fungere som en slags basisgruppe, hvis ikke man var i stand til at samle andre musikere selv.

Den anden havde et forslag om, at man modtog information den forudgående dag om, hvilke stykker man ville spille til orkester den efterfølgende dag, så man kunne medbringe de rette noder og måske nå at forberede sig. Udover det, var der ingen forslag til forbedring, da man som tidligere nævnt var yderst tilfreds.

Diskussion

I forhold til de fremlagte resultater og analysen heraf, kan man diskutere forskellige dele af undersøgelsen. Diskussionen berører derfor både måden undersøgelsen er blevet udført på, dvs. det metodologiske afsæt, samt selve undersøgelsens fund.

En af de tilbagevendende diskussionspunkter blandt forskerne har været, hvordan man bedst afdække de pågældende temaer, der udspringer af hypoteserne i respekt for, hvad der giver mening for de unge. Flere gange blev der svaret meget konkret med henvisning til bestemte fysiske bevægelser, når der blev spurgt ind til måden at samtale på gennem musikken eller det at have en følelse af at indgå i noget større. Her mener vi som forskere, at vi blev nødt til at tilpasse spørgsmålene, så de i højere grad svarede til den aldersgruppe, som vi var i kontakt med. Det betød, at vi inddrog nogle af de ord og vendinger eller begreber, som de unge selv anvendte, når de beskrev deres oplevelser. Samt at vi justerede vores forventninger om deres abstraktionsniveau omkring deres nuværende erfaringsgrundlag. Vi arbejdede derfor med at være helt åbne for deres refleksioner og i stedet få uddybet deres beskrivelser med konkrete eksempler, der kunne anvendes til at belyse de fremsatte antagelser omkring hvordan musik og fællesskab indvirker på hinanden.

Set fra et forskningsmæssigt perspektiv virker det til, at forskningsspørgsmålene tog afsæt i refleksioner og erkendelsesinteresser, der stammer fra en årelang erfaring som professionel musiker, som samtidigt har grundigt kendskab til at arbejde med børn og unge med sociale og kognitive udfordringer. For at vi som forskere havde mulighed for at etablere et selvstændigt afsæt for hypotesedannelse og udvikling af forskningsspørgsmål, havde vi fx kunne foretage deltagerobservation på Tónlek og i andre sociale sammenhænge, som de unge refererer til som udtryk for fællesskab. Herigennem kunne vi have undersøgt de unges sociale adfærd, deres eget sprogbrug og måder at tale sammen omkring og taget disse begreber og beskrivelser med ind i samtalerne. Da undersøgelsens omfang ikke er af den beskaffenhed, kan det anbefales til en fremtidig udforskning af området.

Et andet aspekt, der vedrører det metodologiske grundlag for undersøgelsen, er formidling af forskningsresultaterne som et delvist skriftligt og visuelt produkt. Her vil vi pege på fordelene ved at have inddraget det at gøre brug af visuelt og auditivt materiale. Ud fra vores vurdering har det været virkeligt afgørende at have adgang til filmiske optagelser fra Tónlek 2023 for at kunne illustrere de unges interaktion. Samtidigt har det muliggjort at eksemplificere de unges udtalelser om, hvordan musikken virker. Det gælder både det at fremvise fælles bevægelser under orkesterrammens spil, berørthed i interviewene, når de beskrev musikkens betydning for dem i hverdagslivet eller storheden ved koncertoplevelserne, samt andre aspekter af deres beskrivelser. Vi mener, at det er af største vigtighed, at den filmiske skildring også har kunnet videreformidle en del af det musiske univers, som de unge tager del af. Så selve musikken har fået lov at tale med i undersøgelsen. Denne pointe eksperimenterer vi med at gøre klar efter at en af de unge mænd fortæller om, at film uden musik kommer til at mangle følelser. Ved at foretage en bortredigering af lyden fra en af orkesteroptagelserne demonstrerer vi, hvordan det vil opleves i den konkrete sammenhæng. Den effekt giver en direkte erfaring af den fremsatte pointe og virker efter vores mening stærkt, selvom det kan hævdes at bryde med det filmiske flow, fordi man bliver gjort opmærksom på selve musikkens betydning.

Undersøgelsen har derfor det sigte at formidle om unges oplevelse af musik på flere niveauer, men kan kritiseres for at være begrænset i sit omfang. Særligt hvad der gælder at få belyst de vanskeligheder, der kan være forbundet med at være neuro-divergent. Det havde været en fordel at udvide undersøgelsen for at se nærmere på de sociale sammenhænge, som kan opleves som udfordrende for neuro-divergente. Samt at have en bredere repræsentation af de unge. På den anden side ville en problematiserende tilgang til de unges udfordringer givet mindre fokus på alle de ting, som de oplever, der fungerer ved at deltage på Tónlek. Ved at lade det vanskelige træde i baggrunden, gives de unge netop en mulighed for at finde et friere udtryk og at indgå relationer på deres egne præmisser, hvilket er en af fundene ved undersøgelsen, hvad man kan argumentere for, afspejler sig i undersøgelsens design.

Slutteligt kan det diskuteres om man skulle have inddraget anden forskning på området i et større omfang, samt om man skulle have anvendt en anden teoretisk tilgang til at belyse fundene. Da karakteren af undersøgelsen også er en forskningsbaseret evaluering og en testning af en række velbegrundede antagelser om sammenhængen mellem unges oplevelser af fællesskab, har vi valgt at nedtone det at inddrage et bredt spektrum af tidligere forskning inden for musikoplevelser og socialitet. Vi har dog henvist til et studie, der er relevant for sammenhængen og de spørgsmål, som vi ønskede at undersøge nærmere.

I forhold til at have valgt at analysere materialet ud fra et andet teoretisk ståsted end de praksisnære hypoteser, ville vi med fordel have kunnet trække på den tyske sociolog Hartmund Rosas resonansteori. I sin forskning har Rosa fortløbende været optaget af,

hvordan man som moderne menneske oplever de accelererende sociale forandringer og teknologisk udvikling (Rosa, 2013). Han har derfor været emd til at belyse, hvilke udfordringer som vi skal tackle som samfundsborgere og privatpersoner, og hvordan det kan afsætte en større grad af sårbarhed, der bl.a. kan komme til udtryk som diagnoser. Herefter har Rosa fremlagt en teori om resonans, som også kan appliceres på oplevelsen af musik. Han fremhæver, at vores forhold til verden kræver at være resonant, hvilket vil sige som individ at indgå i en levende forbindelse med verdenen. Det står i kontrast til at opleve sig selv som fremmedgjort. En af kilderne til at opleve resonans er netop musik samt sociale relationer. Så for at modvirke den samfundsmæssige tilbøjelighed til at prioritere effektivitet, der fremmer følelsen af fremmedgjorthed, foreslår han, at man skaber betingelser for fordybelse. Det sker gennem at tillade dybe forbindelser og meningsfulde interaktioner, hvilket Tónlek kan ses som udtryk for.

For at imødegå en kritik af en manglende teoretisk nuancering under analysen af det empiriske materiale inddrages hans resonansteori som et supplement under konklusionen.

Som et forbehold for undersøgelsens resultater skal det understreges, at udsigelseskraften er begrænset. Det gælder ofte for forskning, der tager udgangspunkt i en specifik kontekst, at man skal være meget opmærksom på, i hvilken grad det er muligt at overføre fundene til andre livsområder. Ikke desto mindre kan undersøgelsen være et bidrag til, hvordan man som ung kan navigere med sine udfordringer og opleve musiske fællesskaber som inkluderende og livgivende.

Konklusion

Undersøgelsens konklusion indeholder en opsamling af den analytiske bearbejdning af materialet, som sættes i forhold til de fremsatte hypoteser. For at uddybe de konklusioner, der kan drages heraf, suppleres med en kort perspektivering til Rosas resonansteori.

De undersøgte områder berørte:

- Den tidslige struktur
- Den fælles bevægelse
- Den musikalske dialog
- Den musikalske kvalitet
- Emotionelle udvekslinger

Ud fra de forskellige analytiske afsnit, der både er gengivet i filmen og i rapporten, kan det konkluderes, at de unge oplever **at være tilstede i samme forventningshorisont**, men udtrykker det fundamentalt anderledes. De fremhæver musik som et fortællende eller følelsesmæssige engagerende forløb. De refererer til en tidslig struktur, som del af et forventningsgrundlag om en udvikling i musikken. Men formulerede sig på grundlag af konkrete erfaringer og fandt ikke spørgsmålet om 'forventninger' så relevant.

Det gjaldt også, når spørgsmål om 'overraskelse' blev sat i forbindelse med at forventningerne blev brudt. Her svarede de på helt andre ting, nemlig at de var blevet overraskede over deres egne præstationer eller hvor godt deres fælles sammenspil kunne lyde. Det forbandt sig derfor snarere med **den musikalske kvalitets betydning**, som også blev fremhævet på andre måder. Bl.a. som understøttende til at føle sig somdel af noget større.

I forhold til at opleve at **fælles bevægelse** i musikken skaber samhørighed, så rapporterede de unge om forskelligartede erfaringer, der ikke kun berørte orkestersammenspillet og den synkronicitet, der kan opnås her igennem præcision og fælles lytning. Fx blev dans nævnt som en af de musiske aktiviteter, de relaterede direkte til dette aspekt.

De havde alle sammenstemmende en fornemmelse af at være i **dialog musikalsk**. Det gjaldt både gennem orkestersammenspil og vedrørende valg af musik i forhold til stemning og humør. Følelsernes sprog, som kan blive tydeliggjort gennem egen musikdeltagelse, blev også fremhævet som en del af denne dialog. Herved blev det anerkendt, at **emotioner kan udveksles nonverbalt i musikken**, hvilket de unge også forbandt med at kunne indleve sig i fx komponistens intentioner med sit værk, samt at få hjælp til at bearbejde egne følelser igennem musik.

Sat i forhold til Rosas resonansteori, kan man uddybe konklusionerne på undersøgelsen med det følgende:

Gensidig påvirkning og dialog

Når man spiller klassisk musik, især i en gruppe som et orkester, er der en konstant gensidig påvirkning mellem musikerne. De lytter til hinanden, reagerer på hinandens spil og justerer deres egen præstation i forhold hertil. Dette skaber en form for samtale, hvor musikerne kan opleve sig som forbundet med hinanden og med musikken.

Fælles fokus og samklang

Musikken kræver et fælles fokus og en synkronisering af intentioner og handlinger. Når musikere spiller sammen, oplever de en form for samklang, hvor deres individuelle bidrag smelter sammen til en helhed. Denne samklang kan skabe en følelse af samhørighed og fællesskab, hvor hver musiker er en vigtig del af den større musikalske oplevelse.

Emotional og æstetisk resonans

Klassisk musik har ofte en dyb emotionel og æstetisk dimension, som kan skabe en stærk følelsesmæssig resonans hos både musikerne og lytterne. Når musikerne deler denne emotionelle oplevelse, kan det styrke deres følelse af at være forbundet med hinanden og med publikum. Den fælles oplevelse gennem musikken kan skabe en dyb følelse af fællesskab.

Fælles mål og mening

At spille klassisk musik indebærer at arbejde mod et fælles mål, såsom at præsentere en koncert eller forbedre det musikalske udtryk. Dette fælles mål kan give musikerne en følelse af mening og formål, som de deler med hinanden. Denne delte mening kan styrke deres følelse af fællesskab og tilhørsforhold.

Kulturel og historisk forbindelse

Klassisk musik er ofte forbundet med en rig kulturel og historisk tradition. Når musikerne spiller klassisk musik, forbinder de sig ikke kun med hinanden, men også med en større kulturel og historisk kontekst. Dette kan skabe en følelse af at være en del af noget større, et fællesskab, der strækker sig ud over tid og sted.

Ved supplerende at anvende Rosas resonansteori på de unges oplevelser af at deltage på Tónlek, kan man udvide forståelsen af, hvordan musikalske og sociale interaktioner, den fælles æstetiske oplevelse, og det fælles mål i forhold til koncertoptræden bidrager til at skabe en længerevarende følelse af fællesskab blandt de unge.

På baggrund af dette konkluderer undersøgelsen, at Tónlek er en værdifuld komponent i de unges musiske dannelsesrejse og at måden, arrangementet forløber, understøtter deres oplevelse af inklusion og fællesskab. Oplevelserne fra Tónlek styrker det selvværd, de unge bygger op gennem det at spille klassisk musik, samt støtter dem i at skabe længerevarende relationer med andre nordiske unge, der deler det at spille klassisk musik som interessefællesskab.

Vi takker alle de medvirkende for deres bidrag.

Rapporten udarbejdet af Hanne Bess Boelsbjerg
i samarbejde med Morten Bo Larsen

Juni 2024

Link til filmen:

<https://youtu.be/tjsEjaW791s>

Referencer

Ilari, B & Cho; E. (2023): "Musical participation and positive youth development in middle school". *Front. Psychol.* 13:1056542.

Rasmussen, K. (2018): "Visuel etnografi. Om kendetegn, erfaringer og muligheder ved et metodisk felt i udvikling". Hans Reitzels Forlag.

Rosa, H. (2018). *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Polity Press.

Rosa, H. (2013). *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. Columbia University Press.